

PREMISELE FORMĂRII ORAȘULUI MEDIEVAL SUCEAVA ȘI ROLUL AȘEZĂRII PÎNĂ LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XIV-LEA

DE

M. D. MATEI

În literatura românească sau străină de specialitate originea orașului Suceava a fost tratată în chip divers, dar în ciuda deosebirilor de nuanță existente între opiniile exprimate în numeroase lucrări credem că punctele de vedere mai importante se pot rezuma în felul următor :

a) Orașul are o istorie destul de recentă. Originile lui trebuie să fie căutate nu mai înainte de secolul al XIV-lea, iar constituirea sa ca așezare, prezentînd particularități economico-sociale specific urbane, nu poate fi pusă decît pe seama unor elemente etnice străine (maghiare, germane, armenești, rusești etc.), opinie pe care cercetările mai recente au dovedit-o falsă.

b) Orașul s-a constituit pe baze etno-demografice locale, el avînd o existență anterioară secolului al XIV-lea, putînd a fi pus într-o relație — chiar dacă nu întotdeauna foarte clar conturată — cu forțe feudale în formare sau chiar cu autoritatea politică centrală. Această realitate a fost confirmată de cercetările arheologice efectuate la Suceava vreme de mai bine de două decenii.

c) Orașul s-a format în jurul unei fortificații cu siguranță preexistentă Cetății de Scaun, cunoscînd apoi o dezvoltare impetuoasă, în primul rînd ca urmare a alegerii sale drept capitală a țării.

Într-o serie de lucrări mai vechi am făcut o trecere în revistă de oarecare amănunțime a diferitelor puncte de vedere pe care le-am rezumat mai sus și de aceea nu vom reveni și aici pe larg asupra problemelor ridicate de bibliografia avută în vedere¹. Chiar și așa însă se impune să amintim faptul că, cu excepția unor lucrări al căror caracter științific este sensibil umbrit de atitudini tendențioase², datorită amplitudinii pe care au căpătat-o cercetările arheologice medievale în țara noastră, creșterea cantitativă a materialului comparativ a făcut să capete tot mai multă consistență opinia care atribuie orașului Suceava o origine locală. Dealtfel, acesta

¹ M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, București, 1963 ; idem, *Studii de istorie orășenească medievală (Moldova, sec. XIV—XVI)*, Suceava, 1970.

² Hugo Weczerka, *Das mittelalterliche und frühneuzeitliche Leutschtum in Fürstentum Moldau von seinen Anfängen bis zu seinem Untergang (13.—18., Jahrhundert)*, München, 1960 ; v. și opinia lui Al. Andronic de pre lucrarea citată, RRH, 9, 1970, 5, p. 844, care atrage atenția asupra orientării greșite a acestei lucrări.

nu este numai cazul oraşului Suceava³, deoarece, așa cum se știe, categoria oraşelor din Moldova „ctitorite” de străini era eronat prezentată ca destul de bogată în literatura de specialitate, excepție făcând doar câteva tirgușoare, apariții destul de tirzii și puțin semnificative.

Nivelul actual al cercetărilor românești în domeniul care ne preocupă permite definirea stadiului în care se afla societatea din Moldova în decursul secolului al XIII-lea ca unul prin excelență rural, în ciuda faptului că procesul feudalizării acestei societăți era în plină desfășurare, precum și a unor afirmații privind cărora încă înainte de invazia tătarilor Moldova cunoștea o avansată civilizație urbană⁴. Dealtfel, între primele două constatări nu există nici o contradicție, dar de modul corect în care acestea sînt puse în anume relații depinde foarte mult procentul de verosimilitate a tabloului ce poate fi conturat pentru Moldova vremii arătate⁵.

O primă și foarte importantă constatare prilejuită de cercetările arheologice din obiective situate în zona care ne preocupă — este extrema raritate a monedei⁶, ceea ce ne obligă să adoptăm încă de la început o atitudine foarte prudentă față de problema naturii schimbului de produse ce se practica între comunitățile omenești din această zonă. Precizînd și aici, așa cum am făcut-o și cu alte prilejuri⁷, că principala atenție trebuie acordată analizei dezvoltării *interne* a societății, ne grăbim să adăugăm că nu oțitem în nici un caz contribuția cu efecte pozitive asupra dezvoltării societății locale a relațiilor de schimb cu lumea exterioară, indiferent dacă este vorba de comerțul de tranzit⁸ sau pur și simplu de prezența periodică a unor negustori stăini în mijlocul populației din Moldova, așa cum pare verosimil să se fi petrecut înainte de mijl-cul secolului al XIII-lea, ca și după aceea. Descoperirile arheologice impun însă o anumită dimensionare și mai ales apreciere calitativă a acestor schimburi, apreciere care trebuie să pornească în primul rînd de la constatarea slabei răspîndiri a monedei ca mijloc de schimb, ceea ce ne obligă să atribuim atît schimbului de produse între colectivitățile locale, cît și aceluia dintre comunitățile locale și negustorii străini, caracterul diversificat al unui *schimb direct de produse* și mai puțin acela de relație comercială mijlocită de monedă.

³ De o situație privilegiată din punctul de vedere al cunoașterii, chiar cu oarecare amănunțime, a etapelor parcurse în evoluția sa de la stadiul de așezare rurală la acela de oraș, se bucură Iași, și aceasta datorită, aproape în exclusivitate, cercetărilor arheologice. Pentru problemele de bază ale acestei evoluții, cf. Al. Andronic, *Carpica* 1972, p. 169—180, unde se dă și o consistentă bibliografie, cu scopul de a situa istoria Iașilor în contextul istoriei orașelor medievale moldovenești. În măsura în care cercetările arheologice au putut contribui în mod satisfăcător la stabilirea momentului și condițiilor formării orașului Roman, s-a încercat și pentru acesta schițarea etapelor de început ale istoriei sale (cf. M. D. Matei și I. Chișescu, *Dacia*, N. S., 10, 1966, p. 291—320).

⁴ C. C. Giurescu, *NEH*, 3, 1965, p. 55—70; idem, *Contribuții la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848*, București, 1972, p. 15, 17; cf. și H. Stahl, *Studii de sociologie istorică*, București, 1972, p. 192.

⁵ În legătură cu această problemă ne-am exprimat punctul de vedere, mai recent, în *StMat Suceava*, seria istorie, 3, 1973, p. 63 și urm.; cf. și M.D. Matei și Șt. Olteanu, *Conținutul economico-social și rolul formelor preurbane la est și sud de Carpați*, raport prezentat la a VIII-a Conferință de arheologie, Suceava, aprilie, 1974.

⁶ A. A. Nudelman, *Karpato-Dunaiskie zemli v srednie veka*, Chișinău, 1975, p. 106. (cf. L. L. Polevoi, *Izvestia Moldavscogo Filiala Academii Nauk SSSR*, 4 (31), 1956, p. 91 și urm.).

⁷ Cf. mai ales, *Studii de istorie orășenească medievală...*, passim.

⁸ P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*, București, 1947, p. 107; pentru unele considerații mai cuprinzătoare, v. și M. Dan, *Cehi, slovaci și români în veacurile XII—XVI*, Sibiu, 1944.

Din această situație, sugerată de descoperirile arheologice, se naște însă o întrebare ce vizează un întreg complex de relații economice. Descoperirile arheologice din Moldova, anterioare mijlocului secolului al XIII-lea, care pot fi invocate în sprijinul practicării unui comerț al localnicilor cu negustori străini, se restrâng la un număr modest de categorii, printre acestea pe primele locuri figurînd obiectele de podoabă și acelea de cult⁹. Cu cîteva excepții, care să intereseze discuția de față, descoperirile pe care le avem în vedere — cele de la Suceava neînfirmînd aprecierea noastră — sugerează că beneficiarii principali ai acestui comerț cu negustorii străini erau feudali locali¹⁰. Dar, prin natura și nivelul atins de economia Moldovei în secolul al XIII-lea, acești feudali nu puteau introduce în circuitul internațional decît produse agricole sau ale subsolului în schimbul mărfurilor pe care le achiziționau de la negustorii străini, ceea ce nu implica, în nici un caz, existența unor centre permanente în care să se practice un schimb de mărfuri interesînd marea masă a populației¹¹.

Arheologia a furnizat, mai ales în anii din urmă, o serie de date și observații care permit considerarea ca foarte plauzibilă a ipotezei că printre cei care au beneficiat în chip curent de contactul economic cu negustorii străini au fost în primul rînd locuitorii satelor situate în lungul văilor unor ape mai importante, exemple în acest sens putînd fi invocate printre așezări aflate în lungul Siretului, Prutului, Moldovei. Cum de-a lungul unor astfel de cursuri de apă se aflau de regulă drumurile comerciale cele mai intens frecventate, contactul locuitorilor satelor cu mărfurile străine se putea face nemijlocit¹², în fiecare așezare în parte, lipsind,

⁹ V. Spinei, *Dacia, N.S.*, 19, 1975, p. 227—242.

¹⁰ Credem că în acest sens pledează calitatea și valoarea obiectelor ce compun anume tezaure descoperite pe teritoriul Moldovei și datînd din perioada la care ne referim. Mai puțin tezaurele monetare, obiectele de podoabă capătă o valoare deosebită în această discuție (cf. Dan Gh. Teodor, *ArhMold*, 1 (1961), p. 245—269; idem, *ArhMold*, 2—3, 1964, p. 343—357). În ceea ce ne privește, nu credem, însă, că se poate accepta semnificația atribuită de Dan Gh. Teodor (*Dacia, N.S.*, 8, 1961, p. 519) tezaurului de la Voinești, în sensul că el ar pleda în favoarea existenței „unui centru orașenesc pe teritoriul Moldovei la mijlocul secolului al XIII-lea”.

¹¹ Ceea ce reține atenția este împrejurarea că în cuprinsul unor așezări din Moldova devenite orașe înfloritoare s-a descoperit un număr extrem de redus de obiecte provenind din lumea bizantină sau din cea veche rusească (cf. V. Spinei, *op. cit.*, p. 228, fig. 1 și p. 236, fig. 4). Pentru unele aspecte ale problemei consecințelor schimburilor economice practicate de locuitorii Moldovei cu negustorii străini, ca și pentru influența comerțului de tranzit asupra regiunilor de la răsărit de Carpați, cf. M.D. Matei, *Studii de istorie orașenească medievală...*, p. 15—22.

¹² În completarea hărților publicate de V. Spinei (*loc. cit.*) cuprinzînd date care ilustrează realități de pînă în secolul al XIII-lea, se pot aduce, pentru moment, puține exemple din secolele XIV—XVI, de atestare arheologică sigură a situației avantajoase în care se află satele situate în lungul sau în imediata apropiere a unor drumuri comerciale importante care străbăteau Moldova. Două exemple ni se par, totuși, mai bogate în semnificații: așezarea de la Lunca-Dorohoi, situată pe malul Siretului (cf. Dan Gh. Teodor, Eugenia Neamțu, V. Spinei, *ArhMold*, 6, 1969, p. 187—212) și așezarea de la Berchișești, de pe valea Moldovei. În această din urmă așezare, în cuprinsul căreia s-au făcut cîteva sondeaje informative, s-a observat prezența unui număr destul de mare de obiecte de metal—piese de armament, de harnașament și de echipament militar — care, mai ales în funcție de criteriile tipologice și de tehnica de execuție, nu par a proveni din producția internă a Moldovei. Dat fiind faptul că cele mai multe din piesele avute în vedere s-au aflat într-o groapă datată cu o monedă de la Alexandru cel Bun și împreună cu un material ceramic atribuit cu siguranță începutului secolului al XV-lea, și cum, pe de altă parte, nu secunosc în orașele Moldovei ateliere care, în perioada respectivă, să fi produs piese similare, sîntem înclinați să opinăm în favoarea procurării acestora de la negustorii care parcurgeau în mod curent drumul comercial de pe valea Moldovei, iar ca loc de producere a pieselor — orașele din Transilvania.

deci, elementul care să impună¹³ nevoia apariției unor locuri speciale de schimb cu mărfurile aduse de negustorii de peste graniță.

În aceste condiții se impune nevoia de a vedea dacă viitoarele așezări urbane ale Moldovei nu au fost pregătite de împrejurări precumpănitor interne și mai ales dacă ele nu s-au constituit ca urmare a unor nevoi îndelung constatate de către locuitorii țării. Or, tocmai din acest punct de vedere Suceava poate fi considerată ca unul dintre exemplele cele mai reprezentative, găsindu-și un loc bine precizat în istoria procesului de formare a orașelor medievale din Moldova.

Una din practicile esențiale și curente în viața economică a comunităților omenești, în general, a fost aceea de a schimba între ele surplusuri de produse, care, întâmplător și ocazional, căpătau, prin schimb, caracter de marfă¹⁴. Lăsind la o parte, ca ne semnificativ în discuția de față, schimbul ce se petrecea între membrii aceleiași comunități (petrecut pe fundalul general al împlinirii de către fiecare familie a nevoilor sale curente), nivelul atins de forțele și relațiile de producție din Moldova în secolul al XIII-lea și demonstrat de către descoperirile arheologice îndreptățește opinia că în această vreme se creaseră condiții care permiteau și poate chiar impuneau practicarea unui schimb *între comunități*¹⁵. În aprecierea calitativă și dimensionarea acestui schimb există însă deosebiri de opinii și, în ceea ce ne privește, nu socotim că există astăzi suficiente date pentru a considera că respectivul fenomen antrena, spre mijlocul secolului al XIII-lea, comunități situate la mari distanțe una de alta. Tocmai de aceea considerăm că are multe șanse să se dovedească determinantă în dimensionarea teritorială a zonelor în care se practica un astfel de schimb de caracter relativ frecvent, între diverse comunități, una din următoarele împrejurări: cadrul geografic microzonal în care se afla un grup de așezări, care facilita contactul permanent între ele și cadrul natural deosebit, care permitea unor grupuri de așezări să practice între ele un schimb de mărfuri de caracter complementar¹⁶. Numai că odată

¹³ P. P. Panaitescu (*Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 281) formulează cu destulă prudență și suficiență nuanțare opinia că „drumurile comerciale n-au creat orașele și cu atât mai puțin satele, dar au contribuit la înființarea, de-a lungul lor, a unor centre de schimb care au devenit apoi orașe”. În raport cu poziția exprimată anterior de către același autor în legătură cu importanța drumurilor de comerț în apariția orașelor medievale, opinia de mai sus apare cu mult mai apropiată de realitățile istorice.

¹⁴ „Circulația de mărfuri precede producția de mărfuri și constituie una din condițiile (nu însă unica) apariției acesteia” (V. I. Lenin, *Opere*, III, Edit. P.C.R., 1948, p. 523).

¹⁵ Considerăm că o serie de descoperiri din Moldova impun cu tărie o astfel de opinie și, cu siguranță, numai insuficiența dezvoltare a cercetărilor în lăzire creșterea numerică a dovezilor. Cu titlu de exemplu, amintim descoperirea la Iași, în nivelul de locuire datând din secolul al XIII-lea, a unor obiecte de corn, ceea ce dovedește existența aici a unui atelier pentru prelucrarea cornului (Al. Andronic, *Carpica*, 1972, p. 171), așa cum pare să se explice și similitudinea de situații de la Răducăneni și Poiana-Bîrlad. Astfel de ateliere nu produceau, cu siguranță, numai pentru nevoile comunităților în care trăiau respectivii meșteșugari, tot așa cum este greu de presupus că în fiecare sat a existat, încă de timpuriu, o activitate legată de prelucrarea fierului, ceea ce impunea practicarea schimbului între comunități. Oricum ar fi însă considerăm că trebuie privită cu multă prudență ipoteza existenței în secolele XII—XIII a condițiilor obiective care să facă necesară apariția unei negustorimii moldovene specializate (cf. N. Grigoraș, *Dregătorii țărilor moldovenești și atribuțiile lor pînă la Regulamentul organic*, Iași, 1942, p. 11). Pentru condițiile economice care impun apariția negustorimii specializate, cf. Șt. Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania pînă în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 92.

¹⁶ V. mai jos p. 15.

cu stabilirea regimului de stăpînire mongolă la răsărit de Carpați, care presupunea, înainte de toate, satisfacerea de către locuitorii Moldovei a unor obligații de natură economică impuse de către tătari, cele două împrejurări menționate mai înainte își vor fi schimbat întrucîtva efectele, datorită intervenției regimului politic și economic propriu acestora.

Dificultățile generate de natura documentării arheologice se fac încă puternic resimțite în încercarea de a ilustra ipotezele formulate în rîndurile precedente. Nivelul tehnic unitar al producției agricole, ca și practica generalizată a meșteșugurilor casnice par a îndreptăți însă adoptarea unei prudențe speciale în cazul încercării de a documenta pe cale arheologică fenomenul schimburilor de produse practicate între comunități omenești situate în zone geografice unitare. Spunînd aceasta ne referim, în primul rînd, la capacitatea potențială a cercetărilor arheologice de a surprinde în cuprinsul unor așezări rurale semnele materiale ale etapelor de început ale procesului amîntit. Prin natura solului și unitatea mediului geografic ambiant, uniformitatea producției în astfel de zone nu putea da naștere decît cadrului economic al unor schimburi de surplusuri și nu de produse calitativ deosebite. Oricum ar fi însă un astfel de schimb este greu să fie admis ca avînd un caracter itinerant, ceea ce ar însemna că ofertantul cutreiera satele din împrejurimi în căutarea solicitantului produselor sale. Nevoia fixării prin tradiție a unor locuri de întîlnire — a căror periodicitate să fie impusă atît de sezonul de recoltare, cît și de perioadele valorificării optime a unor produse provenind din creșterea vitelor — se impune de la sine. Astfel de locuri de tîrguri periodice nu puteau avea însă nici o șansă de evoluție spre un nivel economic mai înalt, tocmai datorită conținutului schimburilor pe care le mijloceau și slabei întînderi a zonelor servite¹⁷.

În schimb, o cu totul altă situație ne este sugerată de documentația arheologică actuală (care își găsește o confirmare mulțumitoare și în izvoarele scrise) referitor la cazul altor așezări. Este vorba anume despre ceea ce au început să se numească, de la o vreme, „tîrgurile de văi”¹⁸, categorie căreia îi găsim o serie de ilustrații plauzibile în așezări ca cele de la Piatra Neamț, Suceava ș.a. În sprijinul interpretării noastre vin nu numai descoperiri arheologice care probează existența aici a unor centre populate (în vecinătatea Pietrei lui Crăciun fiind dovedită și existența unei vechi întărituri de caracter militar)¹⁹, dar și faptul că în ambele așezări domnia și-a stabilit, de timpuriu, cîte o curte domnească²⁰,

¹⁷ Pentru semnificația mai largă a tîrgurilor periodice pentru economia unor regiuni vest-europene cf. F. Vercauteren, *Étude sur les civitates de la Belgique Secunde*, Bruxelles, 1934, v. și H. Pirenne, în *Bedeutung und Rolle des Islam beim Übergang vom Altertum zum Mittelalter*, Darmstadt, 1968, p. 10—22.

¹⁸ „... Într-o epocă îndepărtată, văile formau unități economice separate, cu satele lor, în mijlocul cărora se afla centrul de schimb și de pază, sediul voievodului” (P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, p. 282).

¹⁹ Indiferent de originea ei și de scopurile cu care a fost ridicată, este nelindoielnic că această fortificație a fost amplasată în preajma unei așezări preexistente. În acest sens pledează atît o parte din descoperirile făcute în interiorul întăriturii (C. Scorpan, *Dacia, N.S.*, 9, 1965, p. 441—454), cît și constatarea că în această zonă rezida o populație stabilă, a cărei cultură materială începe să fie tot mai bine cunoscută (V. Spinei, *MemAntiq*, 1, 1969, p. 245 și urm.).

²⁰ Amintim că, după datele existente, ambele Curți Domnești au fost ridicate în ultimul sfert al secolului al XIV-lea, de către voievodul Petru I.

semn al unui interes major pe care îl prezentau cele două localități atât pentru viața economică, cât și pentru cea politică a țării. Firește, pentru ambele localități nu mică va fi fost importanța în constituirea și înflorirea ulterioară a așezărilor, încă din faza lor preurbană, a poziției ocupate de ele în apropierea graniței de est a Transilvaniei și, respectiv, pe un drum comercial de importanța aceluia care lega Polonia de zonele nord-pontice²¹, dar considerăm că aceste împrejurări s-au grefat pe un complex de factori în primul rînd interni, de ordin economic și politic.

În literatura românească de specialitate, ca și în cea străină de altfel, s-a pus de multe ori problema formării unora din orașele medievale din așezări rurale, acceptîndu-se ca obligatorie existența unei etape intermediare care, sub raport cronologic, în Moldova ar putea fi situată în cursul secolului al XIII-lea, ca și în prima parte a celui următor²². Nu este locul să reluăm aici discuția referitoare la mecanismul producerii binecunoscutului proces al separării meșteșugurilor de agricultură ca premisă a apariției orașelor medievale. Ne mulțumim doar să amintim faptul că principala condiție pe care trebuie să o admitem ca obligatorie pentru faza intermediară în discuție este aceea ca, prin locul pe care îl ocupau în raport cu masa de densități variabile de la zonă la zonă, a satelor pe care le serveau astfel de așezări preurbane, era aceea de a permite un contact lesnicios între satele din jur. Fie că este vorba de Suceava, asupra situației căreia vom reveni și vom stăruî în mod special, sau de Iași²³ așezat în plină zonă de activități agricole, apreciem că, în faza existenței lor preurbane, astfel de așezări nu dispuneau de o producție artizanală proprie, care să justifice numai ea atragerea unor cumpărători potențiali din zonele înconjurătoare, ci asemenea așezări s-au născut precumpănitor ca urmare a poziției lor avantajoase, îndelung verificate de locuitori, în raport cu nevoile economice de schimb ale acestora. Astfel de așezări au fost create, deci, de un complex favorabil de împrejurări și în nici un caz nu și-au impus prezența și rolul printr-o activitate proprie de producție, care să le fi diferențiat foarte de timpuriu de restul satelor din împrejurimi. (În cazul Sucevei, după cum vom vedea mai departe, situația a devenit, se pare, încă și mai complexă prin intervenția unui foarte plauzibil factor politic.) În astfel de împrejurări, este de așteptat ca săpăturile arheologice să aducă dovezi care să ilustreze doar în mică măsură această fază, în care respectivele așezări nu dispuneau deloc sau numai foarte puțin de o producție specializată. Iar atunci cînd astfel de dovezi încep a apărea într-un număr cît de cît semnificativ nu începe nici o îndoială că așezarea care le conservă și le furnizează se află deja în stadiul unui oraș incipient, devenit un centru de producție curentă. Prin aceasta se creează condițiile necesare modificării nu numai a caracterului (din periodic în permanent), dar și a conținutului schimbului practicat în cuprinsul respectivelor așezări, existînd o bază locală de mărfuri oferite schimbului, de o importanță excepțională prin caracterul ei, în ciuda proporțiilor destul de restrînse la care se produce fenomenul.

²¹ I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV., XV. und XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 27.

²² Cf. mai recent, M. D. Matei, *SCIVA*, 27, 1976, 3, p. 369–377.

²³ Al. Andronic, *Cercetări istorice*, Iași, 1970, p. 94.

Pentru a completa cadrul istoric general în care trebuie plasată discuția referitoare la apariția orașului Suceava, nu putem evita cel puțin amintirea unei categorii distincte de așezări din Moldova, și anume acele orașe care sînt legate, aproape fără excepție, în literatura de specialitate, de prezența și acțiunea la răsărit de Carpați a unor factori externi, chiar dacă deosebiți ca esență și forme de activitate. Este vorba de orașele Baia și Siret, a căror constituire ca așezări de tip orășenesc este contestată populației românești a Moldovei.

Declarată cînd așezare foarte veche și datorindu-și înflorirea în mod precumpănitor prezenței aici a unor străini²⁴, care îi vor fi pus în valoare resurse de minereuri a căror existență este considerată ca certă, cînd așezare românească, îndeplinind funcția de „țirg de vale”²⁵, Baia se dovedește, pe temeiul rezultatelor cercetărilor arheologice recente, a avea o vechime ce nu premerge decît foarte puțin începutul secolului al XIV-lea²⁶. Ceea ce rămîne cert și merită a fi evidențiat cu sublinieri este faptul că deși Baia este menționată documentar în anul 1345²⁷, faza *preurbană* din istoria așezării nu este exclus „să se prelungească și în primele decenii ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIV-lea”²⁸. Această opinie, căreia ne alăturăm și noi, nu face decît să atragă atenția o dată în plus asupra nevoii permanente de a aprecia critic raportul ce trebuie făcut între menționarea unei așezări într-un izvor străin și rolul real al respectivei așezări în viața internă a ținutului în care este situată aceasta. Mai ales în cazul de față prudența noastră trebuie să sporească și datorită faptului că există indicii că dezvoltarea așezării s-a petrecut *pe temeiul exploatării resurselor zonei înconjurătoare*²⁹, dar nu obligatoriu prin intervenția exclusivă a unor elemente etnice străine de Moldova și nici în afara cadrului *politic* al statului.

În ceea ce privește Siretul, unele rezultate ale cercetărilor arheologice întreprinse în mai multe puncte situate în cuprinsul vechiului oraș fac sigură existența aici a unei așezări omenești anterioare secolului al XIV-lea. Cum însă în nici unul din punctele cercetate nu au apărut nici urme de locuire deosebit de densă, nici dovezi ale trecerii pe aici a tătarilor, s-ar părea că respectiva așezare a cunoscut perioada sa de creștere mai intensă abia în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Această observație împreună cu constatarea că pe o zonă destul de întinsă în lungul Siretului se dezvoltă un întreg grup de așezări sătești³⁰ la finele secolului al XIII-lea

²⁴ V. bibliografia esențială la Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Iași, Istorie*, 19, s. III, 1973, 2, p. 166.

²⁵ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 281 și urm.

²⁶ Pe lângă datele arheologice care pun sub semnul întrebării vechimea atribuită așezării, trebuie amintit și faptul că elementele heraldice ale pecetii tirgului Baia, pecete invocată în favoarea vechimii orașului, nu susțin existența aici a unei așezări urbane încă din secolul al XIII-lea.

²⁷ Gh. I. Moisescu, *Catolicismul în Moldova pînă la sfîrșitul veacului al XIV-lea*, București, 1942, p. 87.

²⁸ Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *loc. cit.*, p. 177.

²⁹ Printre descoperirile mai consistente de la Baia, *aflăte mai ales în nivelul de locuire din a doua jumătate a secolului al XIV-lea și începutul celui următor*, sînt de semnalat „cantități însemnate de zgură și lupe, rezultate din procesul de reducere a minereului de fier” (*ibidem*, p. 171).

³⁰ Pentru unele considerații istorice referitoare la locuirea din această zonă, cf. Dan Gh. Teodor, Eugenia Neamțu, Victor Spinei, *ArhMold*, 6, 1969, p. 187—212.

și la începutul celui următor ne determină să formulăm opinia că misiunile catolice stabilite aici succesiv *au găsit la Siret o așezare preexistentă*. Misionarii catolici vor fi preferat această așezare atât pentru poziția sa favorabilă în raport cu așezările din jur, cât și pentru că Siretul ocupa un loc care îi permitea, prin intermediul drumului comercial, ce trecea spre Polonia, legături lesnicicase cu lumea catolică de la nord.

Ceea ce este însă sigur este faptul că prin așezarea lor la Siret atât călugării catolici, cât și anume elemente etnice străine atrase aici de interese economice diverse au grăbit ascensiunea așezării, putându-se considera cu justete că toți aceștia au avut o contribuție la aducerea Siretului la nivelul la care ne este cunoscut spre mijlocul secolului al XIV-lea³¹.

Cercetările întreprinse în țara noastră în legătură cu problema premiselor și împrejurărilor concrete în care s-au putut forma crașele medievale din Moldova, au ajuns să contureze un cadru destul de veridic, economic și social, în care trebuie plasate începuturile acestor așezări urbane medievale. Pornind de la analiza realităților specifice teritoriului de la răsărit de Carpați — și cu condiția evitării consecvențe a supralicitării valorii și semnificației izvoarelor — începe să se bucure de o tot mai largă răspundere și audiență teza potrivit căreia pericada în care putem situa cronologic manifestarea plenară a fenomenului preurban este cuprinsă între finele secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Ținând seama de multitudinea factorilor care au putut determina sau măcar contribui la apariția unor fenomene de caracter microzonal de genul aceluia pe care am încercat să le sugerăm în paginile precedente, rămâne un fapt neîndoielnic acela că fenomenul incipient-urban³² nu poate fi înțeles și cu atât mai puțin separat de însuși procesul de feudalizare a societății omenești din regiunile de la răsărit de Carpați. Restrângându-și, ca o consecință a structurilor specifice perioadei, atât activitățile, cât și influența la teritorii relativ modeste, așezările de acest tip au avut, în primul rând, rolul economic de a mijloci schimbul de produse³³ care intrau în cantități diverse și varia-

³¹ Toate cercetările arheologice întreprinse la Siret au evidențiat nivelul ridicat al producției materiale de aici, la mijlocul secolului al XIV-lea (Cf. Al. Rădulescu, *Dacia*, N. S., 16, 1972, p. 225—242).

³² Este locul să atragem încă o dată atenția și aici asupra faptului că, în literatura românească de specialitate, oamenii de știință nu s-au fixat încă asupra unei terminologii unanim acceptate pentru definirea etapelor procesului de urbanizare a unor așezări medievale, ceea ce îngreuiază mult înțelegerea pozițiilor pe care se situează diverșii cercetători ai problemei. Apreciind, noi înșine, faptul că folosirea conceptului de „preurban” pentru definirea etapei în care nu se manifestă încă plin trăsăturile definitorii ale unui oraș (producție specifică de mărfuri și activități sistematice de schimb, un rol administrativ, cultural și politic al respectivei așezări într-un cadru politic bine definit etc.) lasă loc multor neclarități, am propus, mai de mult, definirea acestei etape prin conceptul de „lrg”. Și așa, însă, neclaritățile nu dispar cu desăvârșire, deoarece același termen este folosit pentru definirea unor așezări medievale care nu prezintă trăsăturile specifice și complexe ale unor orașe deplin încheiate. În aceste împrejurări, considerăm că plină la adoptarea, în urma unor discuții aprofundate ale specialiștilor, a termenului cel mai potrivit pentru definirea etapei pe care o avem în vedere, utilizarea conceptului de „etapă incipient-urbană” ar putea intra în vederile specialiștilor. Acest concept ar prezenta, cel puțin, avantajul că ar înlătura confuzia că termenul „preurban” definește etapa *cronologică* (cu trăsăturile sale specifice economice, sociale, politice etc.) ce se situează *înaintea apariției orașelor*.

³³ Cu privire la rolul economic al așezărilor incipient-urbane, cf. R. Maunier, *L'origine et la fonction économique des villes (Etude de morphologie sociale)*, Paris, 1910, p. 316; H. Pirenne, *Les anciennes démocraties des Pays-Bas*, Paris-Bruxelles, 1917, p. 126; idem, *Mahomet et Charlemagne*, ed. 5, Paris-Bruxelles, 1937, p. 87; H. Sée, *Esquisse d'une histoire économique et sociale*

bile, ca și cu o periodicitate nu întotdeauna asigurată, în acest circuit, căpătându-și numai în astfel de împrejurări, caracter de marfă. Fără să fie obligatoriu, contactul unora din aceste așezări cu circuite comerciale internaționale a putut influența mult evoluția lor rapidă spre tipul de așezare urbană. Întreg acest proces, considerabil încetinit în Moldova de evenimentele care au însoțit ultimul val de migratori și în primul rînd, ca gravitate, de năvala tătarilor, a cunoscut și perioade de regres. În linii generale însă a reușit să dea naștere în secolul al XIV-lea unor așezări de tip orașenesc. Subliniind în primul rînd rolul factorului intern în desfășurarea fenomenului, nu trebuie neglijat nici un moment studiul contribuției posibile a unor factori externi³⁴ la sporirea varietății formelor de manifestare a fenomenului preurban. Inutil să mai stăruim și asupra faptului că toate cele de mai sus sînt, sub raportul necesității argumentării și concretizării lor în cit mai numeroase cazuri, sarcini de prim ordin ale cercetării românești actuale, încercarea de față înscriindu-se și ea în rîndul acestora.

Cercetările arheologice întreprinse, vreme de mai bine de două decenii pe teritoriul orașului Suceava pot fi considerate, din punctul de vedere al semnificației rezultatelor lor pentru studiul unei întregi categorii tipologice de așezări urbane medievale, ca situîndu-se printre cele mai importante nu numai pe plan național, ci și european. Frecvența cu care sînt citate în literatura de specialitate descoperirile de aici, la care se adaugă complexitatea problemelor care și-au aflat răspuns în urma aceluiași cercetări, sînt argumente în favoarea aprecierii de mai sus.

După cum este cunoscut, apariția Sucevei în izvoarele scrise medievale este destul de tirzie³⁵. În ciuda faptului că începuse să joace un rol major în viața economică, militară și politică a țării cu mult timp înaintea primei sale menționări în izvoare, orașul continuă să rămînă într-un anonim surprinzător, nici măcar calitatea de capitală a Moldovei, indiferent de rezonanța pe care această calitate putea să o aibă în concepția contemporanilor, neaducînd modificări în starea de anonim în care se afla orașul. Absența oricărei mențiuni privind mutarea sediului politic al domniei de la Siret la Suceava, ca și tăcerea pe care o păstrează izvoarele în legătură cu o activitate de intensitate pe care o presupunea ridicarea unor fortificații de piatră impunătoare dovedesc că nu și-au găsit în izvoarele secolului al XIV-lea sau ale celui următor ecurile necesare nici măcar fapte de o importanță capitală pentru istoria Moldovei. În astfel de impre-

de la France, Paris, 1929, p. 94; J. Schneider, *La ville de Metz aux XIIIe et XIVe siècles*, Nancy, 1950, p. 503; E. Ennen, *Frühgeschichte der europäischen Stadt*, Bonn, 1953, passim; F. Rösig, *Die europäische Stadt und die Kultur des Bürgertums im Mittelalter*, Göttingen, 1955, p. 8; J. Remy, *La ville: phénomène économique*, Bruxelles, 1966, p. 114.

³⁴ M. D. Matei, *Bulletin AIESEE*, X, 2, 1972, p. 203—222.

³⁵ Prima mențiune sigură documentară a Sucevei în izvoarele interne datează, după cum se știe, din 10 februarie 1388 și este prilejuită de scrisoarea adresată de voievodul Petru I regelui Poloniei, Vladislav, pentru a-l înștiința pe acesta că i-a trimis împrumutul de 3 000 de ruble solicitat (*Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, ed. M. Costăchescu, II, Iași, 1932, p. 603—604). Cam din aceeași vreme datează și prima mențiune sigură a orașului într-un izvor extern (cf. Al. Andronic, *RRH*, 9, 5, 1970, p. 837—853); cf. și Ya. Dachkevitych, *Revue des études arméniennes, nouvelle série*, 5, Paris, 1968, p. 358.

jurări, cercetărilor arheologice le revenea nu numai sarcina de a permite așezarea istoriei orașului pe baze științifice solide, dar și aceea de a stabili dacă pot fi acceptate sau trebuie respinse numeroasele teorii formulate în istoriografia românească sau străină despre originea și dezvoltarea orașului, teorii a căror apariție fusese facilitată tocmai de penuria extremă de informații.

Una dintre aceste teorii era aceea că crașul Suceava apăruse ca urmare a acțiunii unor factori externi, dar ceea ce era mai grav în astfel de susțineri — încurajate chiar de conținutul unor cronici, care făceau din coloniștii unguri întemeietorii așezării³⁶ — era poate mai puțin contestarea originii locale, românești, a crașului, cât mai ales acreditarea ideii că,

Fig. 1. Sate din secolele XIV—XV, din împrejurimile Sucevei.

pină în veacul al XIV-lea, acest teritoriu era nelocuit, legenda fiind să facă dintr-un prisăcar cu numele de Iațco unicul locuitor al acestor frumoase și bogate meleguri. Tocmai de aceea cercetările arheologice au trebuit să urmărească cu cea mai mare atenție urmele de viață omenească în cuprinsul orașului și în împrejurimile lui, să stabilească vechimea acestora și să le deslușească sensul pentru întreaga istorie a așezării.

Mulțumindu-ne să amintim că rezultatele cercetărilor arheologice au infirmat teoria potrivit căreia teritoriul Sucevei a fost nelocuit pină destul de târziu³⁷, socotim potrivit să ne oprim mai îndelung asupra unei laturi oarecum particulare a cercetării noastre, încercând să sesizăm caracterul pe care îl putea avea așezarea de la Suceava în secolele XIII—XIV, în lumina datelor arheologice.

În ceea ce privește secolul al XIII-lea, nu încapă nici o îndoială că atât puținătatea descoperirilor care atestă o locuire omenească aici, ca și caracterul cu totul dispersat al acestor descoperiri sînt tot atîtea argumente în favoarea opiniei că așezarea avea un caracter neîndoielnic

³⁶ Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, f.a., p. 65.

³⁷ M. D. Matei, *Dacia*, N.S., 5, 1961, p. 521—532.

rural și era încă departe de a fi cunoscut o densitate de locuire comparabilă cu cea din perioada următoare ³⁶. Problema începe să se pună în termeni cu totul diferiți începînd abia cu secolul al XIV-lea, și datorită complexității ei face necesară aducerea în discuție a mai multor categorii de izvoare.

Unul din elementele primordiale în încercarea de a explica procesul formării și dezvoltării Sucevei este, fără îndoială, de căutat în poziția pe care o ocupă această așezare pe un important curs de apă, poziție considerată, fără excepție, de către specialiști ca favorizînd evoluția unor astfel de aglomerări omenești. Această situație, deși bogată în consecințe potențiale, nu ar fi fost însă singură în măsură să determine ascensiunea Sucevei pînă la starea de așezare orașenească dacă ea nu ar fi fost dublată de o altă, cu nimic mai prejos ca importanță, dar ținînd de altă categorie de factori istorici. Concret, avem în vedere împrejurarea că Suceava se afla într-o zonă cu un *coeficient demografic ridicat*, așa cum o demonstrează harta satelor datînd sigur din secolele XIV—XV din zona cuprinsă între cursul apei Sucevei și acela al Șomuzului Mare, zonă ce poate fi considerată a constitui o grupare de așezări destul de unitară.

Sub raportul vechimii lor, nu există nici o îndoială că marea majoritate a satelor din această zonă exista cel puțin la începutul secolului al XIV-lea. În lipsa datelor oferite de izvoarele scrise cercetările de teren întreprinse în vremea din urmă ³⁹, ca și săpăturile arheologice practicate în cîteva astfel de așezări (Scheia ⁴⁰, Mihoveni ⁴¹, Udești ⁴², Liteni ⁴³, Vorniceni ⁴⁴) certifică existența acestor așezări în vremea arătată și nu avem motive să ne îndoim că pe măsura amplificării și intensificării acestor cercetări documentația va veni să confirme vechimea multora din satele apărute destul de tîrziu în actele interne ale Moldovei.

Pînă la un punct, descoperirile prilejuite de recunoașterile de suprafață sau de cercetările sistematice par a sugera o dezvoltare relativ unitară a așezărilor amintite, în sensul că nivelul culturii materiale nu cunoștea deosebiri calitative între o așezare și alta, fapt deosebit de semnificativ sub raport arheologic ⁴⁵. Cu toate acestea, în cursul primei jumătăți a secolului al XIV-lea la Suceava se petrece un proces de ordin economic calitativ deosebit pe care chiar dacă nu îl putem judeca după mărturii directe ținînd de domeniul producției îl găsim reflectîndu-se în organizarea așezării și mai ales în intensitatea de locuire.

Arătăm în cele precedente că toate observațiile arheologice referitoare la secolul al XIII-lea, ca și la începutul celui următor nu permit decît concluzia că locuirea omenească de la Suceava avea, în acel timp, un evident caracter rural, urmele materiale fiind răspîndite pe o suprafață întinsă

³⁹ *Ibidem*.

³⁹ Pentru situația din zona satului Tișăuți, din marginea Sucevei, cf. V. și Eugenia Neamtu, *StMatSuceava*, 3, *Istorie*, 1973, p. 119—135.

⁴⁰ Material inedit, aflat în depozitele Muzeului de istorie Suceava.

⁴¹ Cercetări N. Ursulescu și Victoria Batariuc.

⁴² Al. Rădulescu, *Udești, un sat medieval (secolele XIV—XVIII)*. *Aspecte cronologice și teritoriale*. Comunicare prezentată în cadrul Institutului de arheologie din București, mai, 1976.

⁴³ Cercetări M. D. Matei și Emil Emăndi. Rezultatele cercetărilor sînt în curs de prelucrare.

⁴⁴ M. D. Matei și Emil Emăndi, *SCIVA*, 27, 1976, 1, p. 97—101. Și în această așezare au fost începute recent cercetări arheologice.

⁴⁵ *Ibidem*.

și fără legături stratigrafice continui între ele. În prima jumătate a secolului al XIV-lea însă, dar într-un moment ce are încă nevoie de o datare mai precisă, nu numai că locuirea se intensifică, dar se petrece și un fenomen de restrângere teritorială a spațiului locuit în condițiile creșterii densității locuirii. În acest fel se ajunge la concentrarea locuirii pe o suprafață de numai 3—4 ha, suprafață cu mult inferioară celeia în care se găseau urmele de viețuire ale perioadei precedente. În plus, și ceea ce este mult mai important, suprafața respectivă este inconjurată cu o fortificație constând dintr-o palisadă și un șanț de apărare⁴⁶.

Momentul în care se va fi petrecut această concentrare a locuirii pe teritoriul Sucevei nu ne-a fost posibil pînă în prezent să-l stabilim, dar ceea ce este sigur este faptul că el a avut loc în prima jumătate a secolului al XIV-lea. În acest sens, de cea mai mare însemnătate pentru încadrarea cronologică a fenomenului se dovedește observația că atit șanțul de apărare, cît și palisada aferentă au funcționat *pînă* în momentul în care Suceava a devenit capitala țării, adică pînă în timpul domniei voievodului Petru I Mușat. În funcție de datele pe care le oferă materialul arheologic se poate avansa ipoteza că mutarea capitalei de la Siret la Suceava s-a petrecut în primii ani de domnie ai voievodului menționat, aceasta presupunînd substanțiale restructurări teritoriale ale așezării de aici. Printre cele mai importante a fost aceea de a se renunța la vechea fortificație a așezării premușatine, care închidea un teritoriu prea restrîns pentru noua capitală și pentru nevoile de construcție ale domniei însăși. Printre aceste nevoi amintim, în primul rînd, ridicarea unei mari construcții de lemn, cu dimensiunile de circa 19 × 6 m, construcție ce pare a fi servit, o vreme, drept sediu al domniei în Suceava⁴⁷, pînă în momentul în care s-a terminat ridicarea Cetății de Scaun⁴⁸.

Revenind la problema fortificației așezării premușatine, precizăm că renunțarea la ea a însemnat, în primul rînd, începerea operațiunii de umplere a șanțului de apărare, operațiune ce se impunea datorită faptului că șanțul respectiv împiedica legătura dintre partea nouă a orașului, în centrul căreia se găsea construcția pe locul pe care se va ridica în curînd Curtea domnească, cu vechea așezare. Or, cum în umplutura de la baza șanțului de apărare s-au găsit numai materiale arheologice — în special ceramică — datate cu certitudine în timpul domniei lui Petru I Mușat⁴⁹, nu există nici o îndoială că lucrarea în discuție a reprezentat una din activitățile de care era condiționată extinderea orașului.

Existența unei așezări fortificate la Suceava, înainte ca așezarea să fi devenit capitala țării, ridică numeroase și foarte importante probleme, nu numai în legătură cu caracterul și rolul Sucevei în perioada premușatină, dar și cu semnificațiile speciale posibile ale existenței unui centru fortificat în această parte a țării.

⁴⁶ M. D. Matei și L. Chițescu, *Dacia*, N. S., 11, 1967, p. 321 și urm.

⁴⁷ L. Chițescu, *Cercetări istorice*, 1, București, 1975, p. 245—259.

⁴⁸ În ceea ce ne privește, nu excludem eventualitatea că, pînă în momentul în care Cetatea de Scaun a putut oferi un adăpost sigur voievodului Petru I și Sfatului său de boieri, concomitent cu folosirea construcției de la Curtea Domnească, voievodul putea utiliza, în caz de nevoie, și cetatea ridicată în marginea de vest a orașului (cetatea Scheia).

⁴⁹ M. D. Matei și L. Chirițescu, *loc cit.*

În primul rând, nu încapă nici o îndoială că existența unor fortificații la Suceava premușatină situează această așezare în rîndul celor mai vechi așezări de tip crășenesc din Moldova, deoarece, după cum se știe și se acceptă de către toți specialiștii, apariția fortificațiilor în jurul unei așezări pe care, ulterior, o vedem caracterizată prin activități economice de tip urban constituie unul din semnele cele mai reprezentative pentru o anumită etapă în procesul urbanizării respectivei așezări, fenomenul fiind comun întregii Europe medievale⁵⁰. Și în cazul Sucevei semnificația existenței fortificațiilor are valori egale cu fenomenul similar constatată în alte părți, aceasta îndreptățindu-ne să situăm, sub raport cronologic, etapa încheierii nucleelor urbane în Moldova în orice caz în prima jumătate a secolului al XIV-lea⁵¹.

Dincolo de această constatare, rămîne însă necesar să încercăm a găsi Sucevei perioadei respective o poziție mai bine definită în ansamblul relațiilor politice din Moldova primei jumătăți a secolului al XIV-lea, ca o precizare a locului pe care așezarea îl putea ocupa în viața economică a nordului Moldovei în aceeași perioadă.

Răspunzînd la prima chestiune, considerăm că așezarea de la Suceava nu poate fi separată de realitățile politice ale primei jumătăți a secolului al XIV-lea, în sensul că ea aparținea unei societăți în care relațiile feudale erau destul de avansate pentru ca să fi putut da naștere acelor formațiuni politice din a căror unificare să ia naștere statul feudal al Moldovei, citeva decenii mai tîrziu. În lipsa unor date documentare cît de cît concludente, ne mulțumim a avansa ipoteza, căreia îi vedem serioase șanse de a se verifica și confirma, că *Suceava a constituit centrul unei astfel de formații politice*, care au premers statul centralizat al Moldovei⁵², jucînd, în același timp, rolul de centru economic, politic și administrativ al respectivei formațiuni. Pentru aceasta Suceava dispunea de toate condițiile necesare, fiind, așa cum am mai arătat, situată nu numai pe cursul unei ape importante, dar mai ales într-o poziție extrem de avantajoasă în raport cu satele, destul de numeroase, care au populat pînă în zilele noastre harta acestei regiuni istorice românești.

Credem însă că rolul economic al Sucevei poate fi definit încă și mai bine dacă adăugăm celor de mai sus și precizarea că în evoluția ei istorică, dincolo de rolul de mijlocitor al schimbului de produse dintre locuitorii satelor din împrejurimi, așezarea nu a putut fi lipsită de importanță nici pentru locuitorii unor regiuni mai îndepărtate unele de altele și avînd un profil economic diferit. Într-adevăr, pentru locuitorii satelor din preajma muntelui apropiat, care nu puteau aduce pentru schimb decît produsele

⁵⁰ H. Preuss, *Die Entwicklung des deutschen Städtebaus*, I, Leipzig, 1906, p. 12; F.L. Ganshof, *Étude sur le développement des villes entre Loire et Rhin au Moyen-Age*, Paris-Bruxelles, 1934, p. 35; O. Feger, *Die Städte Mitteleuropas im 12. und 13. Jahrhundert*, Linz, 1963, p. 53; L. Mumford, *La cité à travers l'histoire*, Paris, 1964, p. 321.

⁵¹ M. D. Matei, SCIVA, 27, 1976, 3, p. 369—377.

⁵² Acest punct de vedere nu este formulat aici pentru prima dată în literatura românească de specialitate, el fiind exprimat anterior de N. Grigoraș (SCȘlași, *Istorie*, 11, 1960, 1, p. 90), fără însă ca în sprijinul lui să fi fost invocată o bază documentară satisfăcătoare. Chiar așa fiind, însă, în stadiul actual al informației devine necesară revizuirea aprecierii pe care am făcut-o cu un alt prilej (M. D. Matei, *Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava*, p. 18) la adresa opiniei istoricului ieșean.

specifice crescătorilor de animale, Suceava era un bun mijlocitor între aceștia și locuitorii zonelor situate mai spre răsărit, unde agricultura făcea să prisosească produse atît de necesare „muntenilor”⁵³. În acest fel profilul economic al Sucevei cîștigă în valoare și semnificație, așezarea încetînd să apară cu un eventual rol minor.

După cum se știe, în literatura de specialitate, atît românească cit și străină, existența unei rețele demografice rurale de oarecare densitate este considerată drept premisă esențială pentru constituirea așezărilor urbane medievale, în sensul că fără o populație rurală densă, a cărei ocupație agricolă precumpănitoare solicită permanent producția specializată de caracter meșteșugăresc (mai ales producția de unelte agricole, dar și de obiecte casnice de întrebuintare curentă, pentru a căror realizare în cadrul activităților legate de practica meșteșugurilor casnice rămîne timp din ce în ce mai puțin), nu este de conceput existența unei baze economice trainice pentru apariția aglomerărilor urbane, cu activitatea lor specifică de producție meșteșugărească, dublată de aceea de schimb de mărfuri. Din acest punct de vedere, numărul de peste 20 de sate pe care le întîlnim în jurul Sucevei — este drept, într-o etapă ceva mai tîrzie, dar prin aceasta nu și lipsită de semnificație pentru discuția de față — ne face să credem că pe o rază de minimum 15—20 km legăturile lesnicioase ale satelor cu așezarea de la Suceava au asigurat acesteia un rol tot mai prominent într-o zonă destul de întinsă. Dealtfel, chiar constatarea că Suceava a fost singura așezare ce s-a dezvoltat pînă la nivelul de aglomerare urbană pe tot cursul apei cu același nume nu face decît să vină în sprijinul opiniei că încă înainte de constituirea statului feudal ea îndeplinea o funcție economică importantă pentru întreaga zonă, jucînd aici rolul pe care îl juca Siretul mai la nord și aflîndu-și corespondent economic în funcția similară pe care o îndeplinea, în valea Moldovei, așezarea de la Baia. Amintind de cele două așezări care „flancau” Suceava la nord și la sud (Siretul și Baia) ni se pare oportun să ne orpim la o observație nu lipsită de importanță, referitoare la distanțele, care separă cele trei orașe unul de altul, ca și la situația privilegiată de care se bucură, pe rînd, fiecare dintre ele de-a lungul vremii. Astfel, referitor la distanțele ce separă Suceava de Siret și respectiv de Baia, se impune observația că ele par mai curînd determinate de poziția pe care o ocupă fiecare dintre cele trei orașe pe cite un curs de apă important și nu de criterii puse în legătură cu lungimea etapelor zilnice, ce puteau fi parcurse de caravanele negustorești, a căror prezență periodică în astfel de așezări era considerată ca avînd o contribuție esențială în formarea orașelor medievale de la răsărit și sud de Carpați⁵⁴.

Formulînd opinia de mai sus ar putea apărea impresia că restrîngem așezării premușatine de la Suceava aria legăturilor economice la o zonă a cărei rază, deși destul de greu de stabilit cu un minimum de precizie pentru epoca în discuție, nu putea, în condițiile specifice secolului al XIII-lea și începutul celui următor, să depășească circa 15—20 km. Dacă în privința rolului pe care îl putea juca sistematic în viața economică a regiunii în care este așezată, situația aceasta pare a fi confirmată și de realități mai tîrzii — de ordin tot economic — descoperirile arheologice

⁵³ M. D. Matei, *Studii de istorie orășenească medievală...*, p. 60—61.

⁵⁴ N. Iorga, *Drumuri vechi*, București, 1920, p. 12.

mai vechi sau mai noi fac dovada că Suceava nu era izolată de restul Moldovei, în ciuda faptului că așezarea nu se afla pe una din axele de mai intensă circulație economică de la nord la sud sau dinspre est spre vest. Dealtfel, trebuie să recunoaștem că descoperirile arheologice datînd dinainte de secolul al XIV-lea vin să confirme tocmai această poziție nu tocmai privilegiată a Sucevei în raport cu axele comerciale ce traversau Moldova, și anume : fără să lipsească cu totul, dovezile relațiilor comerciale ale locuitorilor Sucevei cu zone mai îndepărtate sînt încă destul de sărace. În acest sens, este de amintit faptul că, pînă în momentul de față, perioadei la care ne-am referit îi aparține un număr destul de restrîns de descoperiri, ce va crește sigur în viitor, printre care obiectele de cult ocupă locul principal⁵⁵. În ultima vreme însă cu prilejul cercetărilor întreprinse în perimetrul Curții domnești din oraș, au fost descoperite cîteva materiale ceramice de cea mai mare importanță pentru discuția de față, în sensul că permit lărgirea discuției referitoare la accesibilitatea unor mărfuri de proveniență străină pînă la așezarea de pe cursul mijlociu al apei Sucevei. Concret, este vorba de descoperirea unor fragmente ceramice de factură bună, lucrate dintr-o pastă de culoare roșie și care se deosebesc net de produsele de caracter local. Această ceramică, considerată unanim ca avînd cea mai largă răspîndire în zonele stăpînite de tătari — ea fiind, dealtfel, și lucrată în centre situate în apropierea Nistrului—lipsea pînă acum dintre descoperirile de la Suceava, ceea ce părea să îndreptățească opinia că în lungul perioadei de peste un secol în care Moldova s-a aflat sub stăpînirea sau cel puțin sub dominația tătarilor, Suceava a rămas în afara zonei de control efectiv al mongolilor. Această nouă descoperire de care am amintit oferă un prim element documentar care modifică optica tradițională în privința antrenării Sucevei în circuitul schimbului de bunuri materiale în perioada dominației mongole la răsărit de Carpați, și chiar dacă pentru moment este destul de puțin, nu excludem eventualitatea ca astfel de descoperiri să se repete în viitor.

În încheierea rîndurilor de față, considerăm posibil și necesar ca, pe baza celor expuse mai înainte să formulăm succint principalele puncte de vedere referitoare la împrejurările în care a avut loc dezvoltarea așezării omenești de la Suceava înainte de ultimul sfert al secolului al XIV-lea, precum și la premisele economico-sociale ale acestei dezvoltări, toate acestea concurînd la a conferi Sucevei un rol important și în viața politică a zonei respective.

În primul rînd, considerăm că trebuie renunțat pentru totdeauna la opinia că așezarea omenească de la Suceava are o existență care începe abia în secolul al XIV-lea, materialele arheologice descoperite aici demonstrînd că așezarea datează cel puțin din secolul precedent. Din analiza tipologico-stilistică și tehnică a descoperirilor se desprinde concluzia că pînă la prima jumătate a secolului al XIV-lea așezarea avea un caracter evident rural. În schimb, prin poziția pe care o ocupa din punct de vedere geografic, Suceava a putut juca un rol important economic în mijlocirea procesului schimbului de mărfuri între așezările rurale din zona

⁵⁵ V. Spinel, Dacia, N.S., 19, 1975, p. 227—242.

inconjurătoare, zonă care se putea întinde spre sud, cel puțin pînă în bazinul Șomuzului Mare, care cunoaște, de asemenea, o intensă locuire în secolul al XIV-lea.

Existența, atestată arheologic, a unor întărituri în jurul așezării de la Suceava încă în prima jumătate a secolului al XIV-lea, ca și densitatea demografică notabilă din zona inconjurătoare ne fac să identificăm în așezarea de la Suceava centrul unei formații politice de caracter feudal⁵⁶, care premerge statul feudal Moldova⁵⁷. Acest centru, care cunoștea în a doua jumătate a secolului al XIV-lea o dezvoltare remarcabilă, a fost ales în chip firesc de către voievodul Petru I drept capitală a țării Moldovei tocmai ca o consecință, credem, a locului pe care îl ocupa încă de mai înainte în viața acestei părți de țară.

DIE VORAUSSETZUNGEN DER GESTALTUNG DER MITTELALTERLICHEN STADT SUCEAVA UND DIE ROLLE DER SIEDLUNG BIS ZUR MITTE DES XIV. JH.

(ZUSAMMENFASSUNG)

Die in Suceava während mehrerer Jahrzehnten durchgeführten archäologischen Forschungen, haben den Beweis erbracht, wonach die menschliche Besiedlung von hier viel älter ist, als früher angenommen wurde (XIV. Jh.). Sie haben aber auch gleichzeitig den schon von Anfang an rumänischen Charakter der Siedlung offenbart. Die Erweiterung der Forschungstätigkeit auch auf die umliegende Zone, sowohl durch Oberflächenforschungen als auch durch kleinere oder größere Ausgrabungen, gestattet die Feststellung, daß Suceava in einer sehr intensiv bewohnten Zone lag, wie es die, schon im XIV. Jh. wenigstens 20 sicher belegten Dörfer darstellen. Diese Feststellung, zusammen mit der Beobachtung, daß Suceava eine sehr bevorzugte Lage auf dem Flußlauf des gleichnamigen Flusses hatte, zwingt uns zu glauben, daß der Urbanisierungsprozeß der Siedlung, durch die ökonomische Rolle welche die Siedlung in der Vermittlung der Handelsbeziehung der Dörfer der umliegenden Zone, periodisch am Anfang, später aber systematisch, gespielt hat, impulsioniert wurde.

⁵⁶ Considerăm absolut necesar să facem precizarea că, în stadiul actual al documentării arheologice ca și pe temelii informațiilor pe care ni le oferă izvoarele scrise, nu este încă posibilă stabilirea limitelor și dimensiunilor verosimile ale acestei formații politice pe care o postulăm. De asemenea, fără să pierdem din vedere încercările care s-au făcut și continuă să se facă de a se stabili legăturile eventuale dintre ținuturile menționate documentar în Moldova secolelor ulterioare și unele organizații politice de caracter feudal, anterioare constituirii statului feudal Moldova, considerăm că și în cazul Sucevei ar fi prematură și, ca atare, lipsită de fundament o identificare teritorială a ținutului de mai târziu cu zona ce intra sub autoritatea politică a formațiunii feudale avută în vedere aici.

⁵⁷ Dacă identificarea propusă de Șt. Olteanu pentru localitatea SCOTORIX din catalogul provinciilor fraților minori, datînd din anii 1344—1345, este exactă (Șt. Olteanu, Studii, 25, 1972, 5, p. 946), înseamnă că încă din prima jumătate a secolului al XIV-lea Suceava intrase în rîndul localităților românești cunoscute în afara teritoriului viitorului stat al Moldovei, fapt care nu ar face decât să confirme poziția pe care așezarea o deținea la această dată pe multiple planuri.

Mit der Zeit entwickelte sich aus einem Handelszentrum mit mehr lokalem Charakter, ein Zentrum welches über eine eigene Warenproduktion mit handwerkschaftlichem Charakter verfügte.

Die Feststellung nach der Suceava schon in der ersten Hälfte des XIV. Jh. über ein, mit Graben und Palissade versehenes, Verteidigungssystem verfügte, gestattet uns zu glauben, daß die Siedlung sich, vom wirtschaftlichen Standpunkt aus, von den umliegenden Dörfern abgetrennt hat. Außerdem wird es sehr wahrscheinlich, daß in der ersten Hälfte des XIV. Jh., hier der Sitz einer politischen Autorität mit feudalem Charakter war, welche ihre politische Autorität entlang des Suceava-Flusses, auf einem Gebiet das südlich bis zum Şomuzu-Mare-Fluß hinreichte, durchgesetzt hat. Man könnte dann schlußfolgern, daß Suceava, schon vor der ersten Hälfte des XIV. Jh., das Zentrum eines politischen Gebildes mit feudalem Charakter, das später in dem mittelalterlichen Staat Moldova eingegliedert wurde, gewesen ist. Wie es auch gewesen sein mag, weist die Tatsache, daß Suceava in dem letzte Viertel des XIV. Jh. die Hauptstadt der Moldau wurde, auf das hohe Niveau welches von der Stadt in der vorangehenden Zeitspanne erreicht wurde hin.

VERZEICHNIS DER ABBILDUNG

Abb. 1. Dörfer aus dem XIV.—XV. Jh., in der Umgebung von Suceava.